

Tumlaren – en hotad art

Foto: Florian Graner/NPL Naturbild

Tumlaren var tidigare vanlig både på den svenska västkusten och i Östersjön men idag är den hotad. Särskilt illa ute är tumlaren i Östersjön. Där återstår endast en spillra av det ursprungliga beståndet. För att rädda Östersjötumlaren krävs det kraftfulla åtgärder. Först och främst måste bifångsterna av tumlare i fisket minimeras.

Tumlaren i Sverige har ett utbredningsområde som sträcker sig längs hela västkusten och vidare in i Östersjön. Fram till mitten av 1900-talet var den vanlig längs östkusten, från Skåne upp till Ålands hav, men den återfanns även längre norrut. Idag är antalet tumlare i Östersjön kraftigt decimerat. Den finns främst i södra Östersjön och längs de tyska och polska kusterna. I Västerhavet är tumlaren fortfarande relativt vanlig.

Hur många tumlare finns det i Sverige?

Vid en flyginventering 1995 beräknade man antalet tumlare i Östersjön till ungefär 600 djur. När man 2002 genomförde en ny inventering hamnade uppskattningen runt 100-150 djur i hela Östersjön. Minskningen är kraftig, och antalet djur i Östersjön idag är hotande nära noll. I Västerhavet är tumlarna vanligare. År 1995 beräknade man att det fanns ca 9 000 djur i den svenska ekonomiska zonen och totalt 36 000 i Kattegat, Skagerrak och danska bälten. En ny inventering inom ett internationellt samarbete genomförs under 2005-2006 och kommer förhoppningsvis att ge svar på hur det står till med beståndet i Västerhavet idag. I Östersjön kommer man inte att göra några visuella inventeringar, men det

finns planer på någon typ av akustiska undersökningar, antingen med hydrofoner som släpas efter en båt eller med stationära så kallade t-pods som spelar in tumlarens klickljud.

Vilka är hoten?

Anledningen till att antalet tumlare i Östersjön fortfarande minskar är främst bifångster i fisket. Tumlare fastnar i fiskenät och drunknar när de inte kan ta sig upp till ytan för att andas. Detta är även ett problem för tumlarna på västkusten. Det är svårt att bedöma den årliga mängden bifångster eftersom en stor del med all säkerhet aldrig kommer till myndigheternas kännedom.

Det finns även farhågor om att den ökande båttrafiken skulle störa de känsliga tumlarna så att de inte lyckas med att föda upp sina ungar. Både yrkestrafiken och antalet fritidsbåtar i skärgårdarna ökar, och de skyddade vikar som tumlaren behöver för att föda och dia sina kalvar är inte längre ostörda. Ljud färdas snabbt och långt under vatten och det blir svårare och svårare att hitta tysta platser i haven.

Båttrafik och industrier står också för stora utsläpp av miljöfarliga ämnen. Miljögifter kan ha negativ inverkan på fortplantningen och minska motståndskraften mot sjukdomar och parasiter. Man har bland annat sett att höga halter av zink kan ge försämrad hälsa hos tumlare.

Vad görs för att rädda tumlaren?

Agreement on the conservation of small Cetaceans in the Baltic and North Seas, ASCOBANS, är en överenskommel-

se om bevarande av småvalar i Östersjön och Nordsjön. Den har skrivits under av de flesta länder runt Östersjön och Nordsjön, även Sverige. Inom ASCOBANS samarbetar länderna för att rädda Östersjötumslaren, och man har satt ihop en plan för arbetet. Först på listan står minskning av bifångsterna.

För att reducera bifångsterna kan man använda sig av flera metoder. Man bör t.ex. minska fisket med vissa speciellt farliga fiskeredskap som orsakar stora bifångster, som bottensatta nät och drivgarn. Dessa kan bytas ut mot redskap där bifångsterna är små, t.ex. långlinor och fångstburar. Man bör också införa användning av så kallade pingers. Pingers monteras på fiskenät och sänder ut ljud som skrämmar tumlarna så att de inte kommer nära näten. Dessutom vill ASCOBANS öka forskningen för att ta reda på mer om hur tumslaren lever. Ny kunskap är viktig för att kunna fastställa vad som bör göras. Marina skyddade områden och information till allmänheten ingår också i planen.

FAKTA OM TUMSLAREN

Tumslaren, *Phocoena phocoena*, är en av sex arter i gruppen tumslare, som tillhör tandvalarna. Till tandvalarna hör också delfiner, späckhuggare och kaskelotter. Vår tumslare finns även i andra nordliga kustvatten i Europa, Nordamerika och Asien, dock inte i polartrakterna. Den lever nära kusten och i grunda havsområden och har det största utbredningsområdet av alla tumslare.

Tumslaren blir 1,4–1,8 m lång och kan väga upp till 80 kg. Medellivslängden är ca 10 år men den kan bli uppemot 20 år gammal. Den är mörk på ryggen och ljus på buksidan, och från mungipan till bröstfenan går en eller flera mörka strimmor. När den kommer upp till ytan för att andas ser man bara en bit av den mörka ryggen med den låga trekantiga rygghenen. Den hämtar normalt luft varannan minut men gör ibland längre dykningar på upp till 5–6 minuter, och kan dyka ända ned till 240 meters djup.

Som föda föredrar tumslaren fisk med en storlek på upp till 20–25 cm. Den sväljer fisken hel och behöver några kilo om dagen. I Östersjön äter tumslaren huvudsakligen strömming, skarpsill och torsk. Den lokaliserar födan med hjälp av synen och sitt ekolod. Den gör klickljud som studsar mot omgivningarna och kan sedan tolka ekot som en "bild" av botten och eventuella byten. En av anledningarna till att bifångsterna ökat i modern tid är att de nya nylonnäten är så tunna att tumslaren inte "ser" dem med sin ekolokalisering. De gamla bomullsnäten var tjockare och lättare att upptäcka.

Tumslaren är ett däggdjur. Honorna blir könsmogna vid 3–4 års ålder, hanarna några år senare. De parar sig vanligen i maj–juni. Honan är dräktig i 10–11 månader. Vid födseln är kalven 75 cm lång och väger ca 6 kilo. Honan diar sin kalv i 9 månader. Kalven övergår gradvis till fiskdiet och stannar hos sin mamma cirka ett år eller tills en ny kalv föds. Tumslaren simmar ofta ensam eller i små grupper om 2–4 individer, men på platser där det är gott om mat kan man se större grupper.

Ett svenskt åtgärdsprogram har tagits fram av Naturvårdsverket och Fiskeriverket. Där står bland annat att bifångsterna av tumslare år 2010 ska uppgå till max 1 % av beståndet och att Östersjöbeståndet ska ges möjlighet att öka och sprida sig norrut.

Rapportera tumslare!

På Naturhistoriska riksmuseet driver man på uppdrag av Naturvårdsverket ett projekt där allmänheten kan rapportera observationer av tumslare. Tumslaren är ganska skygg och svår att studera eftersom den spenderar så mycket tid under ytan. De hoppar inte som delfiner utan när de kommer upp till ytan för att andas ser man bara en bit av den mörka ryggen med den låga trekantiga rygghenen. Det går snabbt, de vill helst hålla sig under ytan. Dessutom rör de sig kors och tvärs och byter ofta riktning, så de kan vara svåra att följa någon längre stund. Man vet därför ganska lite om tumslare och om hur och var de lever. Alla observationer kan därför vara till nytta och bidra till att vi lär oss mer.

Hittills i år har 26 tumslarobservationer rapporterats, varav 4 i Östersjön. De som rapporterar är ofta fritidsfiskare och fågelskådare men rapporter kommer även från nöjesglare och andra som sett tumslare till sjöss eller från land.

Så om du ser en tumslare så rapportera det till oss på Naturhistoriska riksmuseet!

Rapportera tumslare till Naturhistoriska riksmuseet!
Internet: www.nrm.se/tumslare
E-post: tumslare@nrm.se
Tel: 08-519 540 00

Foto: Nick Tregenza

En tumslare som har slutat sina dagar i fiskenätet. Tumslarna drunknar när de fastnar i fiskenät eftersom de inte kan ta sig upp till ytan för att andas.

TEXT Ida Carlén, Miljögiftsgruppen, Naturhistoriska riksmuseet
TEL 08-519 541 40
E-POST ida.carlen@nrm.se